
ORGANIZÁCIA SPOJENÝCH NÁRODOV

Na ceste k mieru,
ľudským právam a
udržateľnosti

POLb1010 Evropská unie a mezinárodní
organizace

JS 2024

Michal Tóth

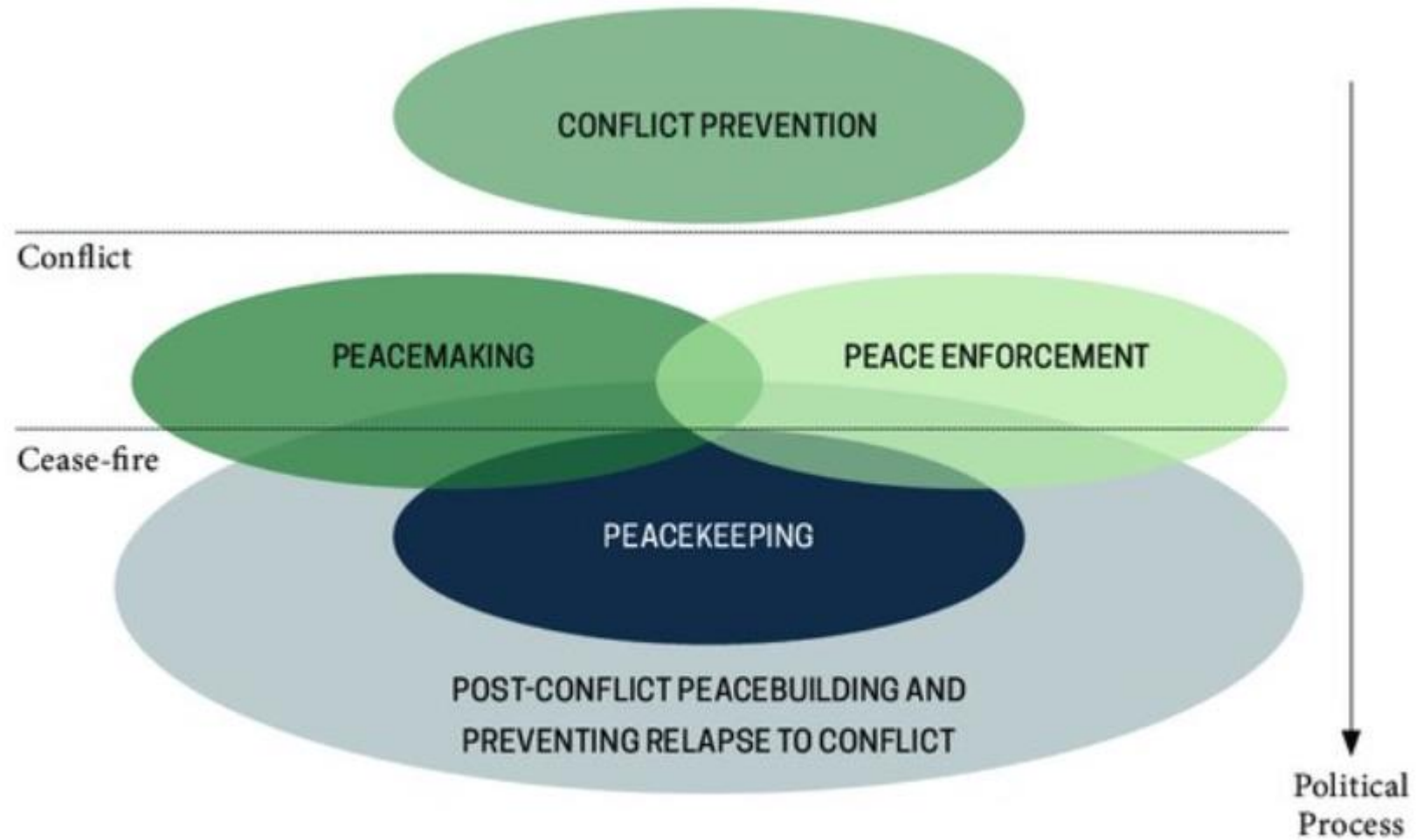
ZROD MIEROVÝCH MISÍ

- ranný stredovek (Franská ríša)
 - Boží mier (Peace of God) – od 10. stor. – ochrana roľníkov, mníchov, duchovenstva počas feudálnych sporov
 - Božie prímerie (Truce of God) – od 11. stor - zastavenie bojov medzi feudálmi počas sviatkov, adventu, pôstu, dní v týždni
- 19. stor. Koncert veľmocí
- WWI a WWII → potreba udržiavať mier a bezpečnosť
- 1945 – Charta OSN – **2 základné prístupy:**
 - Kapitola I (Ciele a zásady) - Článok 2: „... členské štáty budú riešiť spory **mierovou cestou** a zdržia sa použitia sily proti územnej celistvosti alebo politickej nezávislosti ktoréhokoľvek štátu“
 - Kapitola VI (Mierové riešenie sporov) – **mierové prostriedky:** vyjednávanie, súdne konanie, arbitráže, mediácie,...
 - Kapitola VII (Akcie pri ohrození mieru či agresii) – právomoci BR – sankcie príp. **vojenský zásah** na obnovu mieru (blokády, letecký, námorný, pozemný zásah)
 - → žiadna def./explicitná zmienka o mierových operáciách/peacekeepingu

-
- **mierové operácie** ako zastrešujúci termín – všetky akcie/operácie OSN na podporu mieru
 - **1. CONFLICT PREVENTION** (predchádzanie konfliktom) – diplomatické prostriedky **na urovnávanie napätia** a sporov (zhromažďovanie informácií, včasné varovanie, analýzy) – generálny tajomník/preventívne vyslanie misie
 - **2. PEACEMAKING** (tvorba mieru) – diplomatické prostriedky počas **prebiehajúceho konfliktu na dosiahnutie dohody** – generálny tajomník, vyslanci vlád, skupín štátov, NGOs, ...
 - **3. PEACE ENFORCEMENT** (presadzovanie mieru) – donucovacie prostriedky (vrátane sily) na **obnovenie mieru a bezpečnosti** – potrebný súhlas RB
 - **4. PEACEKEEPING** – akcie na **podporu vykonávania prímeria/mierovej dohody** – vojenská intervencia (nárazník, dohliadanie nad prímerím)
 - **5. PEACEBUILDING** (budovanie mieru) – opatrenia na zníženie rizika **opätovného prepuknutia konfliktu** – komplexný proces, budovanie/posilnenie kapacít štátu, podmienky pre udržateľný mier

- dnes – viacrozmerné operácie

MANDÁT MIEROVÝCH MISIÍ

- každá misia špecifický **mandát**
- súbor úloh a právomocí pridelených **BR** → zmeny v čase
- typicky:
 - **podpora politického procesu** – dialóg/mierové rokovania medzi stranami
 - **monitorovanie prímeria** – dohliadanie na dodržiavanie prímeria medzi znepriatelenými stranami konfliktu
 - **ochrana civilistov** pred násilím
 - **podpora volebného procesu** – dohľad nad voľbami
 - **podpora právneho štátu a ľudských práv** – obnova súdnictva, polície, väzenského systému, osveta a školenia
 - **reforma bezpečnostného sektora** – výcvik bezpečnostných zložiek
- zmena mandátu pri vývoji situácie
- mandáty často vágne alebo rôzne interpretácie pri **implementácii na mieste** (očakávanie vs. realita – situácia na mieste, zdroje)

PRINCÍPY MIEROVÝCH MISÍ

- **3 základné princípy** (prepojené, vzájomne posilňujúce)
- **1. súhlas zainteresovaných strán (konfliktu)**
 - súhlas s prítomnosťou a úlohami → bezpečné podmienky pre výkon mandátu (politický a fyzický priestor)
 - **bez súhlasu** → porušenie suverenity, misia ďalšou zo strán konfliktu (1999 Kosovo – intervencia NATO bez súhlasu BR)
 - **súhlas nejasný/nespoľahlivý** – 90. roky Somálsko (UNOSOM) – občianska vojna – formálny súhlas frakcií, no príliš fragmentované a konfliktné → bezpečnostné problémy
 - **pôvodný súhlas odvolaný** – 2000 UNMEE (Ethiopia a Eritrea) – monitorovanie prímeria – Eritrea súhlas stiahla, obmedzovala misiu (napr. prerušenie dodávok paliva) → nemožnosť vykonávať mandát
 - bez súhlasu skôr *peace enforcement* než *peacekeeping*

- **2. neustrannosť**

- nezaujatosť voči stranám konfliktu (dôvera a legitimita) → **súhlas s misiou, efektívne vykonávanie mandátu**
- ≠ nečinnosť
- rozhodca v športe – neustranný ale trestá priestupky
- problematické ak dochádza k zločinom proti ľudskosti (UNPROFOR v Juhoslávii)

- **3. nepoužitie sily (s výnimkou sebaobrany alebo obrany mandátu)**

- prešlo vývojom - od sebaobrany (niekedy) po obranu cieľov misie (posledné dekády, dnes)
- posledná možnosť, primeraný (minimálny) rozsah
- striktné pravidlá (mandát)
- ochrana seba alebo civilistov (obrana, nie ofenzíva)
 - zdržanlivosť
 - presné, primerané, zodpovedajúce podmienkam
 - deeskalácia a návrat k nenásilným prostriedkom
- **cieľom nie je vojenská porážka** ale odradenie narušiteľov

Juhoslovanskí vojaci misie UNEF na Sinaji v roku 1957

HLAVNÍ AKTÉRI

Valné zhromaždenie

- dôležitá rola pri podpore a zabezpečovaní mieru a bezpečnosti
 - deliberácia, tvorba politik, reprezentácia
- priama účasť/kompetencie len obmedzené (v porovnaní s BR)
- **fórum pre diskusiu** (názory, nesúhlas, znepokojenie) → podpora a legitimita, ale **bez právnej záväznosti**
- **kľúčová kompetencia – financovanie a dozor**
 - schvaľovanie rozpočtov misií (dozor nad čerpaním)
 - financujú všetky členské krajiny OSN → VZ rozdeľuje na základe relatívneho bohatstva a (ne)členstva v BR
 - monitorovanie činností operácií (Zvláštny výbor pre mierové operácie – 1965)
- **výnimka** – ak BR nekoná kvôli vetu (a došlo k porušeniu mieru, agresii) → VZ môže vec posúdiť a predložiť odporúčania na prijatie opatrení na obnovenie mieru (zatiaľ len raz, v 1956 Suezská kríza – UNEF I)

Bezpečnostná rada

- primárna zodpovednosť za udržiavanie mieru
- či, kedy a kde sa nasadí mierová misia OSN → rezolúcia
- **povinnosť prijímať a vykonávať rozhodnutia BR**
- **autorizácia mierových misií**
- **mandát misie**
 - monitorovanie prímeria / ochrana civilistov / podpora volebného procesu / rekonštrukcia inštitúcií
- **pravidlá misie** - akcie potrebné na plnenie mandátu
- **monitorovanie** – ukončenie / predĺženie / úprava mandátu
- zloženie BR (stáli vs. nestáli členovia) → stret geopolitických záujmov → rozhodovanie o vzniku/podobe misií
- kritika – využívanie práva veta → neefektívna pr. žiadna reakcia

Generálny tajomník

- neutrálna pozícia a dôvera
- **diplomacia a vyjednávanie** – predchádzanie konfliktov, vyjednávanie mierových dohôd, politické riešenia sporov
- **mobilizácia medzinárod. podpory** – vyjednávanie pol. a fin. zdrojov
- **riadenie operácií** – zodpovednosť za implementáciu rozhodnutí BR (určovanie priorít, alokácia zdrojov a personálu, menovanie vedúcich misií, ..)
 - Oddelenie mierových operácií (Department of Peace Operations) – plánovanie, príprava, riadenie, administratíva, logistika, výcvik)
- **podávanie správ BR** – monitoring, odporúčania
- **reprezentácia misií pred verejnosťou** – zvyšovanie povedomia, komunikácia s médiami (informovanie o cieľoch a výsledkoch) → nové zdroje a podpora

Vojenský pozorovatelia (misia UNTSO) na pozorovacom stanovišti Mike v sektore Suezského prieplavu.

VÝVOJ MIEROVÝCH MISÍ

- vývoj charakteru/cieľov/mandátov – reakcia na zmenu prostredia

PRVÁ GENERÁCIA

- od konca WWII po koniec Studenej vojny
- „truce-keeping“, „tradičný peacekeeping“
- **obmedzený rozsah činností:** monitorovanie hraníc, tvorba nárazníkových zón, dohľad nad demilitarizovanými zónami, reportovanie
- udržiavanie statusu quo, zabrániť opätovnému vypuknutiu konfliktu (**nezapájanie** do politických snáh pri riešení)
- explicitný súhlas zainteresovaných strán (dôležité pre akceptáciu oboch geopolitic. blokov → minimalizované riziko odporu pri výkone mandátu)
- cieľom nebolo presadiť mier, iba ho udržať
- na základe „Kapitoly VI a pol“ Charty OSN (ani pod Kapitoly VI o mierovom riešení sporov, ani pod Kapitoly VII - vynucovacie vojenské opatrenia) → **voľné chápanie použitia sily** (rôzna interpretácia mandátu)
- veľmi ľahko ozbrojení (jasný mandát nepoužívať silu okrem sebaobrany)

MIEROVÉ MISIE PRVEJ GENERÁCIE (príklady)

1948 – Mierová pozorovateľská misia UNTSO na Blízkom východe (United Nations Truce Supervision Organization)

- najstaršia, stále aktívna
- dohľad nad prímerím medzi Izraelom a arab. susedmi po Arabsko-Izraelskej vojne (dnes hranice medzi Izraelom a Libanom, Egyptom, Sýriou, Jordánskom)
- dohľad nad prímerím, predchádzanie eskalácie izolovaných incidentov, pomoc iným mierovým operáciám v regióne, znižovanie napätia
- pozorovatelia **neozbrojení**, bez ťažkých zbraní a vojenského vybavenia

1956-1967 – Mierová misia UNEF I počas Suezskej krízy (United Nations Emergency Force)

- **míľnik** - prvá **ozbrojená** mierová sila OSN vyslaná do medzinárod. konfliktu → základ pre budúce operácie OSN (súhlas, nestrannosť, sebaobrana)
- po vypuknutí Suezskej krízy (Izrael, VB a Fr zaútočili na Egypt, po tom ako Nasser znárodnil Suezsky prieplav)
- OSN: rozdelenie znepriatelených strán → vyslanie jednotiek UNEF → stiahnutie vojsk VB, Fr a Izraela z Egypta

-
- dohliadanie na prímerie, fyzická bariéra medzi Egyptskými a Izraelskými silami, dohľad nad voľným pohybom v prieplave
 - → úspech, posilnenie role OSN

1964 – Mierová misia UNFICYP na Cypre (*United Nations Peacekeeping Force in Cyprus*)

- trvá dodnes (750 vojakov, 240 zo Slovenska)
- cieľ: zabránenie eskalácie napätia medzi gréckymi a tureckými Cyperčanmi (po sérii násilných stretov, obava z vonkajšej vojenskej intervencie)
- **obmedzený mandát** (udržiavanie a monitorovanie prímeria, nie obrana pred inváziou)
- 1974 – turecká invázia → ostrov rozdelený na južnú a severnú časť (37 %) (Cyperskú republiku a Severo-cyperskú tureckú republiku)
- UNFICYP – ochrana civilistov (evakuácia, zabezpečovanie potravín, liekov..)
- nárazníková zóna pod dohľadom OSN
- kritika – OSN nedokázala zabrániť rozdeleniu ostrova → úvahy o posilnení mandátov

DRUHÁ GENERÁCIA

- od konca Studenej vojny po začiatok 21. stor.
- „širší“ / „strategický“ / „multidimenzionálny“ peacekeeping
- **širší rozsah úloh/personálu** - vojenské/policajné/civilné zložky na ochranu civilistov, podporu prechodu k demokracii, budovanie právneho štátu, obnovu po konfliktoch
- **postupný posun** od Kapitoly VI ku **Kapitole VII** (donucovacie opatrenia) – **minimálna aplikácia najsilnejšieho článku 42**: OSN *"môže podniknúť také kroky vzdušnými, námornými alebo pozemnými silami, ktoré môžu byť nevyhnutné pre udržanie alebo obnovenie medzinárodného mieru a bezpečnosti"*
- **najvýznamnejšia zmena** – postupne viac princíp „obrany misie“ (už nie len sebaobr.)
 - 1948-1990: 398 obetí z radov príslušníkov
 - 1991-1995: 456 obetí
- → postupne menej personálu z bohatého „západu“, nárast particip. krajín
- koniec 90. rokov - neschopnosť OSN realizovať komplexné operácie → OSN poskytuje mandát, vojenskú silu poskytujú „koalície ochotných“ (i.e. NATO)
- ťažko definovateľné ciele → kontroverzie a kritiky

MIROVÉ MISIE DRUHEJ GENERÁCIE (príklady)

1993-1996 – Pomocná misia OSN pre Rwandu - UNAMIR (*United Nations Assistance Mission for Rwanda*)

- dlhodobé **mimoriadne etnické napätie** – Hutuovia vs. Tutsiovia (započaté Belgickou koloniálnou politikou - privilegovanie menšinových Tutsiov) → sociálne a ekonomické rozdiely → po osamostatnení vládli Hutuovia a nevraživosť voči Tutsiom (emigrovali)
- 1990 – občianska vojna
 - Rwandská vlastenecká fronta RPF (Tutsiovia) vs. Rwandská vláda (Hutuovia, pôvodne podporovaní Francúzskom → lepšie vybavení)
 - 1993 mierová dohoda z Arushy (ukončenie vojny, rozdelenie moci)
- 1993 - UNAMIR (participovalo aj SK) – dohliadanie na dodržovanie mieru
- 1994 - zhoršovanie situácie → zostrelené lietadlo s Rwandským prezidentom (podozrenie padlo na Tutsiov) → začiatok 100 dňového masakru → 1/5 populácie **milión ľudí (Tutsiov), zabitých mačetaami**
- misia OSN **stále len monitorovací mandát** (len sebaobrana, často nenabité zbrane) → najväčšia genocída od WWII

Austrálsky vojak nesie zranené rwandské dieťa, ktoré prežilo brutálny masaker v utečeneckom tábore Kibeh pod správou OSN.

- 1997 – Kofi Annan priznal, že OSN mohlo genocíde zabrániť
- Roméo Dallaire – viedol misiu, upozorňoval na hromadenie zbraní (ignorované) – veľký kritik byrokratického vedenia OSN, pokus o samovraždu, odchod z armády (kniha-film „Shake Hands with the Devil“)
- zlyhanie priznal aj Bill Clinton (odmietol behom genocídy zasiahnuť kvôli nedávnomu fiasku v Somálsku („Black Hawk Down“)
- silná kritika OSN → impulz pre neskoršie reformy

1992-1995 – Mierová misia UNPROFOR v Juhoslávii (*United Nations Protection Force*)

- rozpad Juhoslávie → etnické konflikty (Bosniaci, Srbi, Chorváti)
- vyslaná misia UNPROFOR – cieľ: oddeliť bojujúce strany a **ochrana civil. obyvateľstva** – bezp. zóny (v tom čase najväčšia a najkomplex. misia)
- **Srebrenica** vyhlásená rezolúciou BR za „bezpečnú zónu“ → postupne až 25 tisíc utečencov, bosnianských moslimov (v tom čase pod správu holandskej jednotky, 300 vojakov)
- 1995 – srbské jednotky (Ratko Mladić) obkľúčili a obsadili Srebrenicu, jednotky OSN (málo a slabo ozbrojení) tomu nedokázali zabrániť → **zmasakrovaných 8 000 bosnianských mužov**

Holandský vojak misie UNPROFOR ošetrujúci utečencov v Srebrenici

Holandský vojak misie UNPROFOR

-
- mandát UNPROFOR ešte v 1993 **explicitne rozšírený** rezolúciou BR o **použitie všetkých potrebných prostriedkov** (vrátane sily) na ochranu „bezpečných zón“
 - mandát vs. praktická implementácia
 - **obmedzené zdroje a kapacity** (nedostatok vojenských a logistických zdrojov)
 - **obmedzujúce pravidlá angažovanosti** (zasiahnúť, ale neakcelerovať konflikt) → obava vojakov intervenovať
 - **nedostatočná podpora medzinárodného spoločenstva** (váhanie, nezhody v tom, ako veľmi zasahovať, ..)
 - **kombinácia faktorov: obavy/nejasné interpretácie** mandátu („všetky potrebné prostriedky“) + **neochota/obava** poslať leteckú podporu (obava z eskalácie) → zlyhanie pri obrane Srebrenice
 - → potreba jasnejších pravidiel angažovanosti a jednoznačnejších mandátov

TRETIA GENERÁCIA

- prelomy tisícročí, reakcia na veľké zlyhania (Rwanda, Juhoslávia, Somálsko)
- operácie na presadzovanie mieru (*peace enforcement*) → **silnejšie oprávnenie používať silu na presadenie cieľov mandátu**
- na základe Kapitoly VII. Charty OSN
- nový pohľad na „svätú trojicu“ základných princípov
 - **súhlas zainteresovaných strán** – zlyhávajúce štáty s neexistujúcou vládou (Somálsko)? účelové/strategické prehodnocovanie súhlasu (Bosna)?
 - **nestrannosť** vs. zjavná nerovnováha síl strán konfliktu a následné masové vyvražďovanie (Rwanda)?
 - **nepoužitie sily** s výnimkou sebaobrany – význam misie?
- po fáze útlmu mierových misií na konci 90. rokov → **väčší dôraz na použitie sily, ľudské práva** → „**humanitárne intervencie**“ (NATO: 1999 vojna v Kosove, 2011 Líbya)

Vojak misie MINUSCA v Stredoafrickej republike

NAJNOVŠIE TRENDY

- **zmeny** v medzinárodnom bezpečnostnom prostredí (terorizmus, hybridné hrozby – dezinformácie a kybernetické útoky, klimatické zmeny, sociálne zmeny – polarizácia, nacionalizmus,...)
- väčší dôraz na **prevenciu** (diplomacia, mediácia, vyjednávanie,...)
- **ochrana civilistov** stále kritická súčasť mandátov (pravidlá angažovanosti pre efektívnejšiu ochranu)
- **rastúci význam regionálnych organizácií** (EÚ, Africká únia)
 - AMISOM v Somálsku (misia Africkej únie s podporou OSN)
- uznanie, že trvalý mier vyžaduje **viac než zastavenie bojov** (podpora právneho štátu a udržateľného rozvoja) → **budovanie mieru**
 - 2013-2023 – Stabilizačná misia v Mali (MINUSMA) - podpora politického procesu a stabilizácia krajiny po povstaní/prevrate Touaregov
 - 2014 – Stabilizačná misia v Stredoafric. rep. (MINUSCA)
 - explicitná zmienka v mandáte - klimatická kríza (sucho) ako jedna z príčin konfliktu

MIEROVÉ MISIE OSN DNES

- **zdvojnásobenie počtu príslušníkov** mierových misií za posledných 25 rokov
 - 1993: cca 50 tisíc, 2017: cca 100 000
 - → väčšia ochota reagovať na konflikty
 - → viac priamo v konflikte, než v postkonfliktnom prostredí
- **personál - nízkopríjmové krajiny prispievajú najviac**
 - prelom tisícročia - najmenej polovica príslušníkov z nízkopríjmových krajín
 - 2015 – až 80 % z nízkopríjmových
 - november 2023 – najviac prispievajú:
 - Nepál (6247 – z toho 5865 vojakov), Bangladéš (6197 – z toho 5617 vojakov), India (6073 – z toho 5725 vojakov), Rwanda (5199 – z toho 4680 vojakov)
 - ČR a SR?
 - 18 a 244

- **financovanie**

- USA (28 %), Čína (15 %) Japonsko (8,5 %), Nemecko (6 %), UK (5,5%), Francúzsko (5,6 %), Taliansko (3,3 %), Rusko (3 %), ...

- **12 aktívnych misií (2024)**

- 78 677 ľudí (121 krajín) – z toho 55 762 vojakov

- **6 misií trvá už viac než 33 rokov**

- od prvej misie v 1948 už viac než 75 rokov (stále trvá)
- 71 misií (4356 obetí)
- najstaršie:
 - Misia pre dohľad nad prímerím na Blízkom východe (UNTSO) (1948)
 - Vojenská pozorovateľská skupina v Indii a Pakistane (1948)
 - Mierová misia na Cypre (1964)
 - Pozorovateľská misia na Golanských výšinách (1974)
 - Misia v Libanone (1978)
 - Misia v Západnej Sahare (1991)

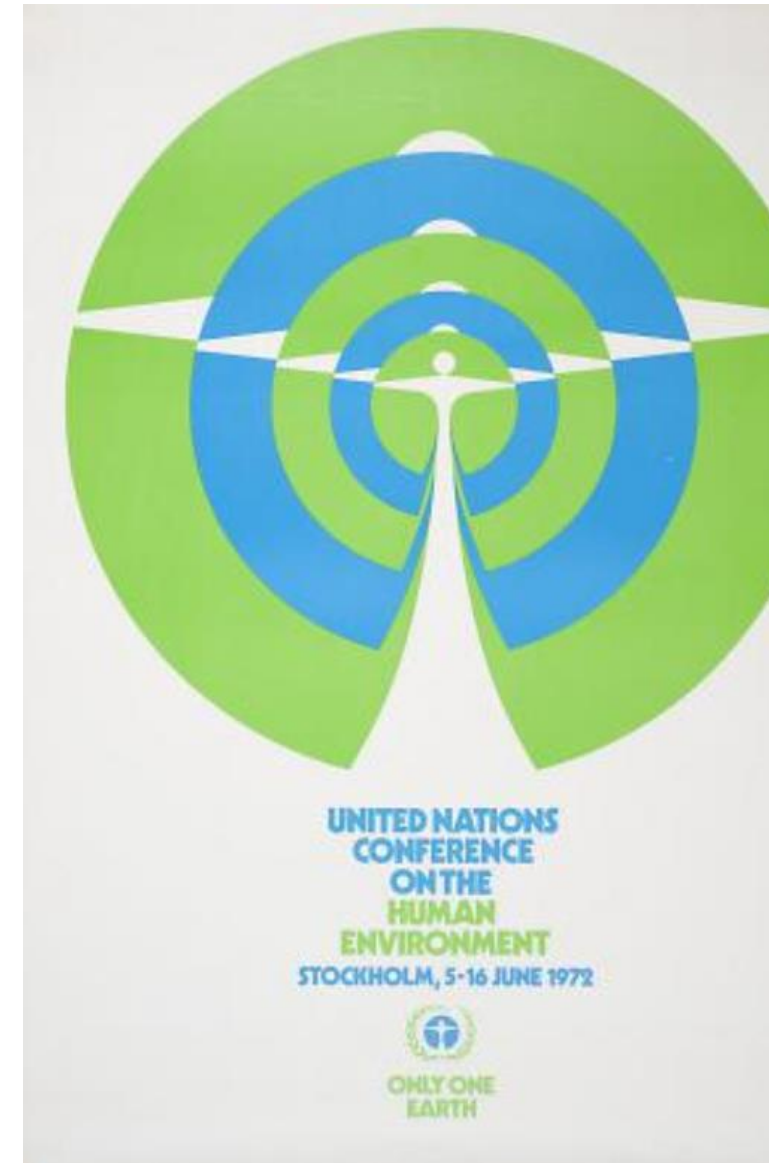
OSN A TRVALO UDRŽATELNÝ ROZVOJ

VZNIK OSN A VÝZVY UDRŽATEĽNÉHO ROZVOJA

- vznik OSN – zohľadňovanie mnohých globálnych výziev – **primárny dôraz na mier a bezpečnosť** (ochrana prírodných zdrojov/život. prostredia ako „prerekvizita“ pre mier)
- prvé kroky k ochrane životného prostredia a UR:
 - 1945 – **Organizácia OSN pre výživu a poľnohospodárstvo (FAO)** – potravinová bezpečnosť, využívanie prírodných zdrojov, ochrana pôdy a vody
 - 1945 – **UNESCO** - výskum v oblasti oceánov, biosféry → poznatky prospievajúce k ochrane životného prostredia
 - 1948 – **Svetová zdravotnícka organizácia (WHO)** – zdravotné aspekty spojené so životným prostredím (znečistenie)
- **50. a 60. roky** – narastajúce obavy vedcov (nové zistenia, napr. o pesticídoch) aj spoločnosti (znečisťovanie ovzdušia – „Veľký smog v Londýne“ v 1952 - 5 dní a 12 tisíc obetí, ...)
 - → postupne zvýšený záujem OSN o otázky udržateľného rozvoja

-
- **1972 – Konferencia OSN o životnom prostredí v Štokholme**
 - „Je len jedna Zem“
 - **prvé veľké medzinárodné stretnutie zamerané výhradne na enviro otázky** (113 štátov, NGOs, medzinárodné organizácie – okrem krajín východného bloku → zaostávanie)
 - bod zlomu, prelom v chápaní environmentálnych problémov ako globálnej priority
 - → **Štokholmská deklarácia - práva človeka na priaznivé životné prostredie** (26 princípov - práva a povinnosti, spolupráca, ochrana a zodpovednosť, udržateľný rozvoj, ... - [odkaz](#))
 - → iniciovala proces vedúci k dôležitým medzinárodným zmluvám (Rámcový dohovor o zmene klímy a Dohovor o biologickej rozmanitosti z 1992)
 - → založenie Programu OSN pre životné prostredie (UNEP)
 - → impulz pre krajiny posilniť enviro-politiky (USA – Clean Air Act, Clean Water Act, Nemecko – zákony na ochranu živ prostredia)
 - → vyhlásenie 5. júna za svetový deň životného prostredia
 - → zvýšenie povedomia spoločnosti o udržateľnom rozvoji (vznik NGOs,..)

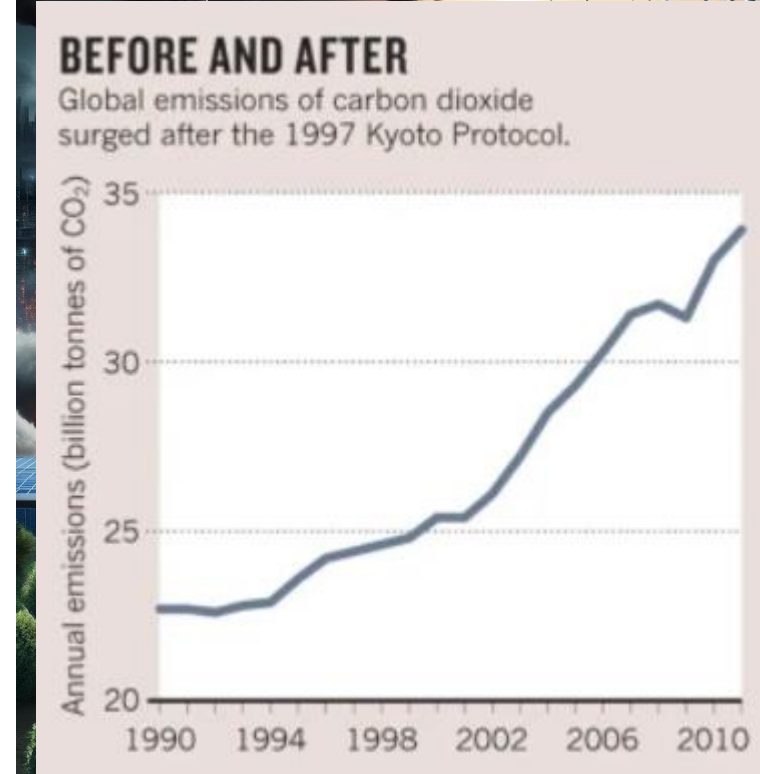
POST-ŠTOKHOLMSKÉ INICIATÍVY A VÝVOJ

- Štokholmská konferencia formovala globálny prístup k ochrane život. prostredia udržateľnému rastu
- 1972 – **Program OSN pre životné prostredie (UNEP)**
 - Nairobi (Keňa)
 - environmentálny pilier OSN, **globálna environmentál. autorita**
 - **nastavuje globálnu environmentál. agendu**
 - **mandát:** usmerňovanie globálnej enviro. politiky, podpora medzinárod. spolupráce v oblasti ŽP, koordinácia riešenia enviro otázok na globálnej úrovni
 - **oblasti činnosti** – zmena klímy, ochrana prírody, udržateľný rozvoj, eliminácia chudoby skrz efektívne využívanie prírod. zdrojov, výskum a hodnotenia stavu, odpadové hospodárstvo, ...
- 1983-1987 – **Svetová komisia OSN pre životné prostredie a rozvoj**
 - „Brundtlandovej komisia“ - predsedníčka Gro Harlem Brundtlandová (bývalá nórska premiérka)
 - 1987 – dokument „Naša spoločná budúcnosť“ → spopularizoval termín „udržateľný rozvoj“

-
- **1992 – Konferencia OSN o životnom prostredí a rozvoji (UNCED) v Rio de Janeiro**
 - „summit Zeme“
 - oproti Štokholmskej konferencii (životné prostredie) zameranie na **všestranné otázky hospodárskeho, sociálneho a environmentál. rozvoja**
 - **Agenda 21** – rovnováha medzi ekonomickými a sociálnymi potrebami ľudstva na jednej strane a ekosystémom na druhej (odporúčania pre boj s chudobou, zmenu spotrebiteľského správania, ochranu atmosféry a ekosystémov, demografickú dynamiku,...)
 - **Rámcový dohovor OSN o zmene klímy (UNFCCC)**
 - výzva krajinám k **dobrovoľnému** znižovaniu produkcie skleníkových plynov → zastavenie globálneho otepľovania
 - základ pre ďalšie úsilie znižovania CO₂ → Kjótsky protokol, Parížska zmluva
 - rozhodovací orgán – **Konferencia zmluvných strán (COP)** – každoročné zasadania o pokroku – (naposledy COP28 v Dubaji)
 - kľúčové krajiny nedodržujú svoje záväzky/nie sú signatármi (kritika UNFCCC, že sa jej nedarí znižovať emisie CO₂)

- **Dohovor o biologickej rozmanitosti (CBD)**
 - jedna z najdôležitejších medzinárodných dohôd o ochrane životného prostredia
 - prvá globálna dohoda uznávajúca, že **ochrana biodiverzity je „spoločným záujmom celého ľudstva“** a je súčasťou procesu rozvoja
- **1997 – COP3 v Kjóte**
 - Rámcový dohovor o zmene klímy (UNFCCC) **nedostatočne konkrétny** pri stanovovaní limitov skleníkových plynov
 - **Kjótsky protokol** – prvá **záväzná** zmluva stanovujúca kvantifikovateľné ciele znižovania skleníkových plynov (2008-2012 zníženie o 5,2 % pod úroveň 1990) – platnosť od 2005 (podpis Ruska v 2004) - v 2012 predĺžený do 2020
 - cielil primárne na **rozvinuté krajiny** – historicky hlavný znečisťovatelia zároveň schopní znášať ekonomické náklady
 - Čína – 2. najväčší producent - a India nezahrnuté do záväzkov
 - USA (najväčší producent, 1/4 celkovej produkcie CO₂) protokol podpísali, ale **nikdy neratifikovali** (nesúhlas s nezahrnutím Číny a Indie)
 - neúspech- skleníkové plyny aj naďalej rástli → Parížska dohoda (2015)

-
- **2002 – Svetový summit OSN o trvalo udržateľnom rozvoji v Johannesburgu**
 - 10 výročie konferencie v Riu („summit Zeme v Johannesburgu, Rio+10)
 - cieľ: prehodnotenie pokroku, obnovenie globálneho záväzku udrž. roz., identifikácia prekážok pri implementácii cieľov
 - zavedenie **partnerstiev „typu 2“** (*Type II partnership*)
 - reakcia na dovtedajšie aktivity zamerané výhradne na štátnych/medzivládnych aktérov
 - **zapojenie súkromného sektora a občianskej spoločnosti** do aktivít na dosiahnutie trvalo udržateľ. rozvoja
 - → obava zo zbavovania sa zodpovednosti vlád (USA silný zástanca partnerstiev typu 2)
 - pomohol **upevniť koncept** udržateľného rozvoja
 - kritika za prílišnú **nekonkrétnosť** (v záväzkoch)

3

KEY ELEMENTS OF THE
PARIS AGREEMENT
ON CLIMATE CHANGE

1.

Limit temperature
rise to 1.5C

2.

Review countries'
commitments to
cutting emissions
every five years

3.

Provide
climate
finance to
developing
countriesCOP21 · CMP11
PARIS 2015
UN CLIMATE CHANGE CONFERENCE

- **2015 – COP21 v Paríži** (Konferencia OSN o klimatickej zmene)
 - **klúčový míľnik** v medzinárod. snahách o riešenie klimatic. krízy
 - hlavný výstup: **Parížska dohoda (o klíme)**
 - udržanie nárastu priemernej globálnej teploty **podstatne pod 2 °C** oproti hodnotám pred primyslenou revolúciou, obmedzenie nárastu na max 1,5 °C (časový horizont nie je špecifikovaný – implicitne sa predpokladá, že do 2100)
 - zníženie emisií na nulu do polovice 21. stor
 - **prvá globálne záväzná zmluva** - oproti Kjótskemu protokolu platí pre všetkých (rozvinuté, **aj rozvojové krajiny**) – 196 krajín
 - **každý štát si stanovil vlastné ciele** znižovania sklen. plynov s ohľadom na miestny kontext (každých 5 rokov revízia)
 - 2017 – USA (Trump) oznámili odstúpenie od dohody (2. najväčší producent CO2 po Číne) – 2020 odstúpili
 - 2021 – USA (Biden) opätovne pristúpili

-
- **2015 – Summit OSN o udržateľnom rozvoji v New Yorku**
 - 70. výročie vzniku OSN
 - historické rozhodnutie o prijatí **komplexného a rozsiahleho** súboru cieľov na dosiahnutie udržateľného rozvoja
 - prijatá **Agenda 2030** (*Transforming our World: The 2030 Agenda for Sustainable Development*)
 - prijaté **všetkými členmi OSN**, platí pre všetkých
 - do aktivít zapojení **VŠETCI** – vlády (nariadenia a predpisy) → ministerstvá → parlament → samosprávy → súkromný sektor → občianska spoločnosť
 - implementácia opatrení/aktivít **do 2030**, tri rozmery:
 - ekonomický (ukončenie chudoby)
 - sociálny (riešenie nerovností)
 - environmentálny (boj s klimatickými zmenami)
 - **najambicióznejšia globálna rozvojová agenda – 17 cieľov (SDGs – Sustainable Development Goals)**

- **Agenda 2030 – 3 základné kategórie cieľov**

- **SOCIÁLNE**
- **EKONOMICKÉ**
- **ENVIRONMENTÁLNE**
- + kroskategoriálne

- viac na <https://osn.cz/osn/hlavni-temata/cile-udrzitelneho-rozvoje-sdgs/>

Dekáda OSN pre obnovu ekosystémov (2021-2030)

- vyhlásená Valným zhromaždením
- cieľ: **predchádzať, zastaviť a zvrátiť degradáciu** ekosystémov na všetkých kontinentoch a oceánoch
- podľa FAO (Organizácie OSN pre výživu a poľnohospodárstvo) až 60 % svetových ekosystémov je degradovaných a využívaných neudržateľne
- prostriedok boja **proti zmene klímy**
- pre urýchlenie pokroku v dosahovaní cieľov Agendy 2030

DEKÁDA OSN PRE
**OBNOVU
EKOSYSTÉMOV**
2021-2030

Sendaiský rámec pre znižovanie rizika katastrof (2015-2030)

- prijatý členmi OSN na Svetovej konferencii OSN o znižovaní rizika katastrof
- cieľ: znižovanie počtu obetí a ekonomických strát, zvýšenie odolnosti, zlepšenie riadenia katastrof, zlepšenie pripravenosti
- riadenie rizík prírodných katastrof ako **neoddeliteľná súčasť udržateľného rozvoja**

OSN A L'UDSKÉ PRÁVA

- **Charta OSN (1945)**

- obsahuje **základné princípy** ochrany ľudských práv (roztrúsené po celom texte) → **všeobecné zmienky**
- Preambula – „.... viera v **základné práva, hodnoty a dôstojnosť** ľudskej osoby, **rovnaké práva mužov a žien**, národov veľkých i malých, ...“
- Článok 1 – „*Uskutočňovať medzinárodnú spoluprácu ... podporovaním a posilňovaním úcty k ľudským právam a základným slobodám pre všetkých bez rozdielu rasy, pohlavia, jazyka alebo náboženstva*“
- Článok 55 – „OSN bude podporovať ... **všeobecnú úctu k ľudským právam** a základným slobodám pre všetkých“
- Článok 56 – „Všetci členovia Organizácie Spojených národov sa **zaväzujú** postupovať spoločne i jednotlivo v spolupráci s Organizáciou, **aby sa dosiahli ciele stanovené v článku 55**“
- → ľudské práva neoddeliteľnou súčasťou medzinárodných vzťahov a globálneho riadenia
- → **záväzok** členských štátov **chrániť a podporovať ľudské práva a slobody**

CHARTER OF THE UNITED NATIONS
AND
STATUTE OF THE
INTERNATIONAL COURT OF JUSTICE

SAN FRANCISCO · 1945

Eleanor Rooseveltová s kópiou Všeobecnej deklarácie ľudských práv

- **záväzok** rozpracovaný vo **Všeobecnej deklarácii ľudských práv**
 - prijatá Valným zhromaždením OSN v **1948** v Paríži ako **rezolúcia**
 - 48 štátov **za**, 8 sa **zdržalo** (vrátene Československa)
 - → reakcia na WWII
 - **klúčový dokument** v histórii medzinárod. práva a globál. úsilia o ochranu ľudských práv → **inšpirácia pre ďalšie medzinárod. zmluvy**
 - **nemá právne záväzný charakter** (vzor)
- podľa VDĽP sú ľudské práva:
 - **univerzálne** – vzťahujú sa na všetkých bez ohľadu na národnosť, pohlavie, náboženské vyznanie, etnický pôvod, ...
 - **nedeliteľné** – práva sú vzájomne prepojené, závislé a rovnako dôležité
- 30 článkov
 - právo na život (nikto nesmie byť zbavený života ani rozhodnutím súdu)
 - právo na osobnú slobodu (možnosť robiť to, čo zákon nezakazuje)
 - právo na slobodu pohybu, pobytu, myslenia, svedomia, náboženského presvedčenia, vedeckého bádania, umeleckej tvorby
 - právo vlastniť majetok, slobodu prejavu a šírenie informácií, atď. ...

AKTÉRI V RÁMCI OSN

- **Valné zhromaždenie, 3. výbor** - sociálny, humanitárny a kultúrny
 - jeden z hlavných orgánov OSN venujúci sa otázkam ĽP
 - zodpovedný za **navrhovanie nových medzinárodných noriem a štandardov** v oblasti ĽP
 - **monitorovanie** dodržiavania ĽP vo svete
 - **prijíma rezolúcie a deklarácie** adresujúce konkrétne ĽP otázky, zvyšovanie povedomia o ĽP (napr. 1977 OSN ustanovila MDŽ oficiálnym sviatkom)
- **Rada pre ľudské práva**
 - od 2006, miesto Komisie pre ľudské práva (1946) – kritika pre politizáciu, pomalé reakcie,.. → nízka dôveryhodnosť (reforma)
 - pomocný orgán VZ (snaha EÚ povýšiť RLP medzi hlavné orgány OSN nebolo akceptované), **jeden z najvýznamnejších orgánov OSN**
 - 47 členov, 3 roky (členstvo považované za prestíž – opakované aj štáty, s nízkou úrovňou dodržiavania ĽP – Čína, Saudská Arábia,..)
 - **poslanie – posilňovanie ochrany ĽP**, riešenie porušovania ĽP

- **fórum** pre diskusiu, **dohliada** na dodržiavanie ĽP po svete
- mechanizmus „**univerzálne periodické hodnotenie**“ (UPR)
 - každé 4 roky hodnotí dodržiavanie ĽP vo všetkých členských štátoch OSN
- prijímanie **rezolúcií** – odsúdenie porušovania ĽP a výzvy na nápravu
- kritika zo strany USA, EU, Kanady za prílišné zasahovanie do izraelsko-palestínskeho konfliktu
- kritika a odchod USA v 2018 kvôli „zaujatosti voči Izraelu“
- 2022 vylúčené Rusko – nahradila ho ČR
- **kritika za prijímanie krajín s „diskutabilným záznamami“ o dodržiavaní ĽP**
 - 2023 – Freedom House – len 30 % členských krajín rady označené ako „slobodné“
 - 70 % „čiastočne slobodné“ (India) alebo „neslobodné“ (Sudán,..)
 - na obdobie od 2024 opäť kandidovalo Rusko, ale aj Kuvajt, Čína (oba zvolené),..
 - Kritika UPR – USA pravidelne najviac odporúčaní na zlepšenie ĽP

UNITED NATIONS OFFICE
OF THE HIGH COMMISSIONER
FOR HUMAN RIGHTS

HAUT COMMISSARIAT
DES NATIONS UNIES
AUX DROITS DE L'HOMME

- **Úrad vysokého komisára OSN pre ľudské práva (OHCHR)**
 - 1993 zriadený Valným zhromaždením (po svetovej konferencii o ľudských právach vo Viedni), sídlo Ženeva
 - na čele komisár menovaný generál. tajomníkom (schvaľuje VZ)
 - hl. úloha – zabezpečiť univerzálnu **ochranu** ľudských práv, posilniť **medzinárodnú spoluprácu** v tejto oblasti
 - operačná úroveň/sekretariát a technická pomoc pre Radu pre ĽP
 - **klúčové aktivity:**
 - **podpora a ochrana ĽP** – ochrana a propagácia všetkých ĽP (občianskych, politických, ekonomických, sociál., kultúrnych)
 - **monitorovanie** dodržiavania ĽP → správy (podpora realizácie univerzál. periodic. hodnotenia)
 - **technická pomoc a budovanie kapacít** na národnej úrovni (pomoc štátom plniť ľudsko-právne záväzky) – školenia, poradenstvo, asistencia pri reforme právneho systému
 - **spolupráca a dialóg** medzi vládami, medzinárod. organizáciami, občianskou spoločnosťou,...
 - **kontroverzie** – 2021 zverejnenie informácií zamestnankyňou OHCHR Emmou Reilly o tom, že úrad dlhodobo poskytoval Číne mená ľudskopráv. aktivistov, plánujúcich účastniť sa na stretnutiach OSN v Ženeve

-
- **Kritika aktivít OSN pri presadzovaní ochrany ľudských práv**
 - **kontroverzné členstvo v Rade pre ĽP** – voľba krajín s „pochybnými“ ľudsko-právnymi záznamami → otázky dôveryhodnosti a účinnosti → oslabovanie účinnosti objektívne presadzovať ĽP
 - **politizácia a selektivita** – zloženie Rady pre ĽP ovplyvňuje rozhodnutia a priority Rady (→ selektivita vo vyšetrovaní malé vs. veľké/vplyvné krajiny)
 - **nedostatočná/pomalá reakcia na krízové situácie** – genocída v Rwande, konflikt v Sýrii, genocída Rohingov v Mjanmarsku (trvá), genocída Ujgurov v Číne
 - **problémy s implementáciou** – odporúčania OSN vs. skutočná implementácia na národnej úrovni (častá ignorancia alebo len čiastočná implementácia)